

PESTI HÁZ KERESZTMETSZETE

Írta: ZSOLT BÉLA

A háromemeletes ház francia kastélystílusban, vörös téglából, cserépből, bádogból és nyilván jelzálogkölcsonból készült a múlt század második felében. A vörös téglát színtelenre mosta az eső, salétrom-himlővel borította az idő, A tető barna lejtőjén friss toldások: az új cserép összevissza villog, mint az aranyfog a pipás fekete szájból. Délután háromnegyed négy, a pipa éppen füstöl: a pesti kémény teljes üzemben van, növeli és tömíti a decemberi ködöt, mely most van ránktelepedőben a körúti ház spórherdjeinek és folytonégő cserépkályháinak szurkos füstjét bepréseli a szájunkba, lenyomja a tüdőnkbe, be-maszatolja kormával és az orrunk hegyére illeszt csillámló, fekete szemcsét. A túlméretezett kémények a ház legmagasabb pontján uralkodnak, a tetőpiramis élén és agyonnyomják a csenevész tornyokat, amelyek úgy díszítik a homlokzat jobb és balsarkát, mint a karikatúrákon a megcsalt férj homlokát a szarvak. Mert karikatúra az egész ház: tragikomikus francia kastély a körúton, Ferneres torzképe a Csikágó peremén,

anyagszerűtlenül elrajzoltan, mosdatlanul és nyomottan, beszorítva két becsületesen ronda pesti bérkaszárnya közé. Olyan az egész, mint amikor a vándorszínész elszabott és elhordott főúri kosztümjében beül a személyvonat harmadik osztályának utasai közé... A földszinti fronton boltok, úri és női divat, festékes, tejszarnok, férfiszabó, papírüzlet és mosodafiók. Csak a festékesnél vannak vásárlók, a többi üzlet üres. Hárman is várnak a festékes-boltban a kiszolgálásra : konjunktúra van a festékipiacon! A divatáruház ajtajának üvegablakára belülről egy középkorú aszszony nyomja rá az arcát. Az orra körül zsíros, szivárványszínű körlenyomat alakul. Az orr fölött rideg, rosszhiszemű és csalódott szemek. A tejszarnokban kenyérveknik és tejesüvegek mögött fehérkabátos férfi tízfilléreseket rak oszlopokba, művészi ügyességgel, belepödri a sárgavonalazott közhivatali makulatúrába, ahogy a dohányt szokták a cigarettapapírba. A mosodában meghatározhatatlan korú, sárga, jellegtelen arcú hölgy falinaptárról tépdesi a lapokat. Ugy látszik, nem tartotta számon az időt, nem volt érdemes. Kifutólány a pulton szimpla keménygallérokat szortíroz. Hátrább az üvegszekrény gombján fekete női ruha lóg. Látszik a tinta fényéről, hogy frissen festették: valaki meghalt. A férfiszabó boltjában szemüveges, orvostanárkülsőjű, ingujjas úr, rendkívül gyorsan döfögeti a tüt, a barna posztóba, mögötte a félhomályban, izmos, briganti arcú. kócos legény ide-oda ingatja törzsét: csíkos nadrágot vasal. Most már a kapu-

alj következik, kapualjban egyetlen szag uralkodik, a szegénységé. Gyerekcipőgyár van a pincében, ahogy a cégtábláról is olvasható. A cégtáblán festett kéz kinyújtott ujjal mutatja az utat: elindulok az ujj irányában és nekem egészen természetes, hogy villanyszerelő küszöbéhez érkezem. Ez a tévelygés végzetszerű. Sohasem történt meg velem, hogy effajta festett ujj nyomán célba találtam volna. A szerelő azonban megmondja, hogy a gyerekcipőgyár hátul balra van, a pincelejáró és a toalett között. Az irányító kéznek tehát nincs praktikus rendeltetése, öncélú művészi dekoráció, mint a Pallas Athéné szobor, amelyet a villanyszerelő műhely ajtaja és a házfelügyelőlakás bejárója között a fal tövében állítottak fel abban az időben, amikor a háziurak még félték az istenektől. A homoktégla-szobor talpazata sárga kocka, a kocka közepéből vörhonyes vascső konyul a vörösmárvány medréébe: Pallas Athéné valamikor közkút volt, most a vice tartja a medencéjében a rongyokat, amelyekkel a lépcsőket mossa, Pallas Athéné mellett méltatlan közelségben a szőnyegporoló, most agyontaposott, sündisznószínű lábtörlő borul a rudjára. De a kapura nemcsak a gyerekcipőgyár és a szerelő szegezteti a cégtábláját, hanem három ügyvéd és két orvos is. Az ügyvédek közül az egyik vitéz, a másik egy balti állam törvényszéki tolmácsa, a harmadiknak két keresztneve van. A két orvos nevében és szakjában két véglet: Tihamér és Samu, szájszész és bőrgyógyász. Kosmetikusnő becenevét használja komoly cégtáblán.

Kartonpapírra nyomott, ideiglenes tábla, új idegtápszer, bizományi lerakatával kecsegtet. Van a házban társaskör is, szép, pathetikus nevű felekezeti és osztályjelzővel. Kívülről leszedték a tábláját, de a kapualj legsötétebb zugában, az üvegezett házirend, az adófelügyelőség hirdetésmé- nye, az OTI-orvos címe és a ciánvállalat más- napi szerelését bejelentő nyomtatvány mellett még ott van a cégére. A házmestertől megtudom, hogy a rendőrség a társaskört tiltott szerencse- játék miatt ideiglenesen felfüggesztette, de a klub optimista, ma is pontosan fizeti a házbért. Fran- cia kártyák várják a feltámadást a „koporsó- ban”, előkelő kerületi urak járnak a belügyben a dolog után. Lakásközvetítő iroda is működik a házban, a jelek szerint nem túlságosan sikereser, mert szinte tendenciózusan, közvetlenül a tábla mellett lóg a cédula, amelyen négy kiadó lakást hirdetnek. A sors ironikus játéka, hogy kettő kö- zülük jobbról és balról a lakásközvetítő szomszéd- ságában van.

A háztulajdonos Aréna-úti pék. Két éve örö- költe a házat, perben áll testvéreivel és az egész világgal, a per befejezéséig nem hajlandó egy új szeget sem kockáztatni. Avult, maszatos és gya- núsán rozoga minden, kivéven a két elpusztítha- tatlan vasangyalt, amely végkép leszerelt gáz- kandelábereket szorongat a lépcsőfeljártnál. A háziúr naponként megáll a keramit udvar köze- pén, felnéz a magasba, a lakók szerint azért, hogy meggyőződjk, nem dőlt-e össze tegnapról mára a ház. A házmester ellentétben a szokásos ábrá-

zolással, nem micisapkás, rezesorrú, rozmárbajszú, pipaszagú és idegenkiejtésű öreg, nalleni választékos külsejű, nyúlánk, borotvált, halk és fanyar úriember. Harmadik generáció, dégénérait és fáradt. A nagyapja a múlt század hetvenes éveiben, ugyanebben a házban még egy kiképző őrmester recsegő dühével egzecírozta a felnőtt lakókat, főképp anyanyelvén, németül, esetleg mellékesen szlovákul; hatvankét éves korában nyugalomba vonult, házat vett Újpesten és átadta a kapukulcsot fiának, aki már kizárólag magyarul ordított és az egyre inkább polgári öntudatra ébredt lakókkal való közvetlen háború helyett óvatosan csak a gyerekeket üldözte és a cselédekkel kapcáskodott. Az apa már a Hungária úton vett házat, amikor 59 éves korában, a fia foglalta el a helyét a kapualj-páholyban. A fiú négy polgárit végzett, csak magyarul tud, az Erzsébet népakadémia esti nyelvkurzusán leste el úgy ahogy a nagypapa anyanyelvét. Nemannyira szociális érzékénél, mint bágyadtságánál, enerváltságánál fogva eltűri, hogy a házirend feudális kikötése ellenére, a cselédek és a hordárok a lépcsőn közlekedhessenek. A gyerekeket se bántja, de különben is kiment a divatból a gyerekek vad és víg folyosói randalírozása. A gyerekek ma otthon szomorúak. A koldusokat időnként személyesen, ha éppen eszébe jut, üldözi, de a praxisban szabadon közlekedhetnek a házban. A házalóktól csak a kántálás hagyományát kobozta el, egyébként respektálja jogukat, hogy lakásajtonként üzleteket kössenek fényes nadrágok

felett. Mondom, fáradt, hanyatló nemzedék, amelynek a veszendőbe menő trónok uralkodói. Árnyékkirály, aki még a kamarilláját is rosszul választja meg, a vicéje itt maradt orosz fogoly, gyengéd, mélabús volgai vontató, aki mindig valami súlyos terhet, ládát, vagy zsákot cipel a hátán, de egész nap a hangját sem hallani. Balajkázni sem tud. A házmesterné épp most érkezik haza: szabónő, a házbeliekre varr, már csak azért is előzékenynek kellene lennie, ha egyébként egész rendkívül csinos és decens lényéből nem áradna a jómodor, a jóindulat és az ízlés. Gyerekük nincs. A hetven éve uralkodó dinasztia kihalásra van ítélve. A házmesterlakás kétszobás, tiszta, gusztusosán berendezett polgári otthon. Az első szobának iroda jellege van, a városi szabályrendelet, a színházi hetilap és a házbérnapló az asztalon, az asztal fölött nyitott iratszekrényben a bejelentőlapok s laponként szortírozva a foglalási és árverési jegyzőkönyvek, amelyeket tudvalevően a házmesternek is kikézbesítések. A házmester teljesen ura a ház szociográfiájának, fejből, anélkül, hogy az írásbeli dokumentumokat egyszer is elővonná, a statisztikus pontosságával felel a kérdéseimre.

— Három lakó békebeli. Öten vannak hátralékban, három hónapnál nagyobb bérrel. Ezek ellen folyik a kilakoltatási eljárás. Lehetőleg méltányosak vagyunk, a lakók negyven százaléka átlag egy hónappal mindig elmarad, de ezt már megszoktuk, ezekkel egyelőre várunk. Pontosan csak négyen fizetik a házbért.

— Kik azok!

— Egy nyugalmazott kúriai bíró, két orvos és egy magánzónő.

— Hány kilakoltatás volt az utolsó tíz évben?

— Hét, — vágja ki a házmester kapásból. — A többiekkel megegyeztünk, vagy fizettek.

— Transzferálás!

— Ezt bizony nem tudom pontosan, két zongoráról tudok, főképp divánokat, foteleket és előszobaszekrényeket visznek el adóban.

— Árverés!

— A mosoda helyén azelőtt női kalapüzlet volt. És a harmadik emeleten, abban a lakásban, amelyik most üres, egy tönkrement pék lakott, azt is elárverezték.

— A pék házában elárverezték a péket!

— Nyugtalan vidéki ember volt, A konjunktúra alatt cukrászdát nyitott és belebukott. Ide a körbe is feljárt játszani. Árverés most is sok van kitűzve, de a legtöbben rendezik valahogy. Pénzük az nincs, de addig nyaggatják őket, amíg...

— Válóper!

— Öten váltak. Most éppen kettő van folyamatban — mondja hivatalosan.

— Ki hagyja ott gyakrabban a lakást!

— A férfi. Az egyik, aki éppen most elhagyta, elmúlt hatvan éves. Igaz, hogy az aszszony csak harminchét. És mostohagyerekek vannak.

— Gyilkosság!

— Hála Isten, nem volt. De a harmadik ház-

ban ölték meg másfél éve azt a természetellenes hajlamú drogistát. Betörés több is volt. Két éve nyáron betörték a festékeshez, az utca felől. Idén áprilisban ötven kiló sevróbórt loptak el a cipőgyárból. Jöttek a detektívek, azt hitték önbetörés. Behívtak hozzám egyenként mindenkit. Félóra alatt kiderítették, hogy az irodai kisasszony lopkodta a raktárt. Augusztusban egy cseléd feltörte a fehérneműszekrényt, amíg az urak víkendeken voltak. Most négy hete egy albérlő felvitt magával egy nőt és a leány reggel ellógatott egy ezüsfogantyús esernyőt és egy gumikabátot az előszobafogasról. Ez volt minden, öngyilkosság kettő. Egy cseléd, mert meghalt az anyja, falun és egy albérlő, valami jogász, mert sikkasztott.

— Per a lakók között!

— Ma már ritka. Az asszonyok még mindig pocskondiázzák egymást, de nem mennek a járásbírószágra, mióta drágább a perköltség.

— Kapupénz-forgalom!

— Hát... egyre kevesebb. Mióta a klub szünetel, alig valami. Szombaton három pengő körül, de hétköznap legfeljebb öten járnak haza kapuzárás után. Persze mind tizenkettő előtt.

Mustrálok a lakók jegyzékét. A nyugalmazott kúriai bíró neve mellett gyanúsán penetránsan húzódik meg az özvegy magánzónőé.

— Ki ez a magánzónő! — kérdem óvatosan.

— Főtisztviselő nyugdíjas özvegye.

— Hány szobás lakása van?

— Négy szobás.

— A nyugdíjából él!

A házmester vállat von.

—Valószínűleg abból. — Rámnéz, látja, hogy a válasza nem megnyugtató. Kissé ingerülten, de egyúttal védekezően is, így folytatja: — Semmi közöm, hogy miből él! Kérem tessék elhinni, minden házban van ma ilyen. A Belvárosban is, a nagyon úri bérházakban is. Valakinek csak ki kell adni a lakást. Semmi közöm hozzá, hogy nappal ki milyen vendéget fogad.

—Éjjel nincs vendégség a magánzónónél?

—Nincs. Ezt nem túrném. Felelős vagyok a lakók élet- és vagyonszükségletéért.

Banktisztviselő, építési vállalkozó, zenetanár, gyümölcskereskedő, katonatiszt szaklapszerkesztő, pénzügyi tisztviselő, baromfi-exportőr és nyugalmazott főszolgabíró lakik még a házban. Az emeletek egyenlőre olyan csendesek a szürkülő délutánon, mint vasárnap az iskola, vagy a fegyház folyosói. A lakások sötétek, csak az ügyvédi irodák előszobáiból szitál gyenge fény az oxidált ablakokon. A bőrgyógyász ajtaján most egy felgyúrt-galléros úr csenget és besurran. A katonatisztek udvari szobájának ablakát kitárja egy vastag, fehér kar: a rádióban a koloratúr-énekesnő éppen Lakmé csengettyűáriáját éneкли. A zenetanár lakása ezzel szemben teljesen néma. A tápszerárus ajtaján becsöngetek. Göthös, vérszegény, összes, kócos, rosszkedvű aszszony, akin a tápszer nyilván nem fogott, harapósan kiált rám:

— Nem veszünk semmit — és becsapja az ajtót.

Arra nem is gondol, hogy én akarok tápszert venni tőle.

Most idősebb hölgy csoszog felfelé a lépcsőn, időnként megáll, a szívére nyomja tenyerét, aztán a folyosó rácsába kapaszkodva megérkezik a nyugalmazott kúriai bíró lakásának előszobaajtájához; szegény rokon, vagy karácsonyi szegénygyermek akcióra jön gyűjteni. Az építési vállalkozó irodája a folyosóra nyílik: két rajzasztalra barna csomagolópapírt rögzítettek, a falon ábrák, tervel, a kölni dóm és a zsámbéki templom reprodukciói. Az egyik asztalnál borotvátlan fiatalember levelet ír, hátul a homályban a díványon szőke, fiatal nő alszik. Becsengetek a lakásközvetítőhöz. Háromszobás, komfortos lakás iránt érdeklődöm. A lakásközvetítő jól öltözött, fehérfejű, kékszemű, patakszóbeszédű, ambiciózus üzletember. Az égési sebekkel és tintafoltokkal teli zöld terítővel leborított ebédlőasztalon üzleti könyvek a legragyogóbb urasági lakásokkal Dunára és hegyekre nyíló kilátásokkal és díszkeretekkel. Rábeszél, hogy vegyek egy családiházparcellát, közel a fővároshoz, tizenkét perc a villamostól, 29 percre a belvárostól. Amikor kijelentem, hogy nem veszek telket, felugrik és mint aki megtalálta a megoldást, harsogva bizonyítgatja:

— Ez való önnek, uram! Háromszobás villalakás a Rózsadombon! Komfortos, nyári és téli veranda, etázszfűtés, külön személyzeti toalett. Kert lugassal. Az egész ház össze-vissza két éves.

Két éves? — És már ennyi mindent tud!

Úgy lelkesedik a budai villalakásért, mintha

holnap reggel ő költözne el a gimnazista fiával és a konyhakésszerű feleségével az egérszagú barnafalú, barnaajtós, örökké sötét skatulyából az üvegverandás, napos, erdőszéli budai kastélyba. De a reménytelen környezetben, a hálószoba össze-vissza horzsoltságyain, a famosdón, az álló faliórán, az éjjeli szekrényen ketyegőkonyhavekkeren rajta van az életfogytiglani ítélet: a lakásközvetítő ebből a lakásból sohasem tudta magát egészségesebb, levegősebb környezetbe elközvetíteni. Tizenkétezer üres lakás van a városban, csak a mesterség fanatikusa tud ilyen alaptalanul ragaszkodni, egy kivesző foglalkozáshoz, vagy egy mindentől, még találékony-ságából is kikopott pesti kispolgár, akinek már nem jut eszébe semmi...

Amikor megkérdeztem tőle, hogy találta megennél az üzletnél a számítását, tragikus mozdulattal széttárja a karját:

— Tavaly még a parcellázásból csurrant valami. Az idén meg fogunk dögölni kérem, de nemcsak mi, általában.

Lesújtottan, jóslata valószínűségét mérlegelve, búcsúzom tőle. Harmadik emelet, innen már csak a mosókonyhákhoz és a padlásra vezet az út. A házmester felenged a padlásra. A padlásnak koporsóformája, magtárszaga van. Embermagasságban körülhálózzák, de ruha most nem szárad rajtuk. Egy beteg konyhakredenc, három leszerelt ablaktábla, a padlás minden bútorzata. A kredenc tetején tarka, óriásmacska ül és gonosz szemét egy pillanatra sem veszi le rólam.

Az egyik kémény törzsén fekete olajfestékkel autogramm: cserépfedősegéd neve, dátummal. A jobboldali torony favázának támasztva, két begöngyölt zászló, a nemzetiszínű és a fekete. A felfüggesztett társaskör fejezte ki velük lelkesedését és gyászát. Kinézek a padlásablakon. Még látni a Bazilikát, az Erzsébet híd csúcsát és Budán a lámpasorokat, amint a köd piszkos vattájában éppen elcsomagolja őket holnapra. A vízszintesen futó esőcsatorna mélyén rozsdás szájharmos hever a galambpiszokban.

A folyosón lefelé menet előljárósági szolgálattal találkozom: minden ajtón becsenget, de többnyire dörömbölni is kell, mert a csengők ritkán működnek. A lakók kikapcsolják, vagy elrontják. Jobban félnek a házcsengőtől, mint a tűzoltósi irénától, vagy a mentődudától. A házi-cseni ő ma elsősorban a részletes, a villany és a gázember, a végrehajtó és a rossz hír hangszere. A magánzónó csengője azonban funkcionál: éppen egy félszeg, vidékies, papos külsejű férfi nyomja meg, a tenyérnyi kémlelőajtón kiszimatol egy orr és a zárban már csikordul is a kulcs. Amikor leérünk a kapu elé, szőke, fekete rókás hölgy olvassa a cégtáblákat. Hirtelen elhatározással, mint aki eltökéli, hogy ha már itt van, — mi történhetik, — beszerzi tápszerszükségletét, belép a kapun s olyan mereven és fölényesen, hogy mindenkinek gyanút kell fognia, megindul a lépcsőn felfelé. Besiklik a magánzónó ajtaján, amely csapdaszerűen, félig nyitva várja. Most idősebb óvónőkülsejű nő fordul be a kapun, kezében két

csomag, az egyik hentesáru, tipikus göngyölegében, a másikban faszén. Sürgönyhordó keresi a pulykaexportórt. Egy nyurga, tizennégy éves, matrózruhas iskoláslány denaturáltszeszes üveget lóbálva, kalap és kabát nélkül kiszalad és ug-rálva átvág a kocsúton. Őszszakállú, lassú léptű, gyermektegetű kutyás öregúr érkezik haza, a házmester „alázatos szolgája méltóságos uram”-mai köszön. A kúriai bíró.

— Sz ... sz... hogy vagy Baráti — stréberkedik a kutyával a házmester.

— Ilyen ködös időnek örül az influenza — mondja fejcsóválva a kúriai bíró és totyogva elindul felfelé, miközben a házmester szolgálatkészen jegyzi meg:

— Bizony kérem, méltóságos uram, mindenkifekszik a házban!

Magas, nagyon szép, de széles és túlpiros-szájú, prémbundás hölgy belép a kapu csukott szárnya mögé, f eszélyezetlen mozdulattal rendbehozza a harisnyakötőjét; elegáns fiatalember a küszöbön, féloldalt az utca felé fordulva, cigarettára gyújt, miközben folyik a dialógus:

— Várjon, — mondja a nő izgatottan. — El fog szédülni, ha megmondom, hogy ki köszönt!

— Nem vagyok olyan szédülős természetű, — mondja a fiatalember fölényesen s a nő már kint is van az utcán és én sohasem fogom megtudni, hogy ki köszönt a hölgynek.

Diáksapkás, szemüveges, rövidlátó fiú könyvvel a hóna alatt tisztelettudóan szalutál és meg-

kérdi a házmestertől, hogy Deutechék hányadik emeleten laknak. Egy inkaszáns félhangosan átkozódva, ökölbe szorított kézzel kirohan a kapun. Valahonnan, alighanem a harmadik emeletről, rikácsolás hallatszik, ugyanakkor a közelben valaki harsogva nevet. Egy ajtót becsapnak, valami üvegedény a földre esik és csörömpölve eltörik. Kormos napszámos zsák szenet cipel fel a lépcsőn. Most egy kutya felugat, mire jobbról ébalról, alulról és felülről megszólalnak a kutyák. Rendkívül ellenszenves, érdes női hang csördít rájuk:

— Ezt nem lehet kibírni ezekkel a dögökkel! Meg kell örülni ezektől a dögöktől!

A kutyák nyomban elhallgatnak, behúzzák a farkukat a harapós hangtól. Most hosszú barátságatlan csönd következik, csak meghatározhatatlan távolságból hallani egy elzárhatatlan vízvezeték ritmikus csöpögését.

A vice felcsavarja a kapualj lámpáit: sötétebb lesz tőlük, valami pókhálós, elkeserítő gyanúval telt félhomály. A mennyezet nedves, mint a vasúti alagutaké, a sárga, piszkos falak a plakátokkal, mint egy hatósági épület, bíróság vagy adóhivatal ellenszenves és baljós bejárata.

A másik járdáról mégegyszer felnézek a francia kastélyra. Gyenge fények gyúlnak ki az ablakokban s mintha attól félnének, hogy célba veszik őket, nyomban ki is alszanak. A barna faspaletták becsapódnak, mint a koporsófedél. A tornyok már teljesen elvesznek a sötétben, de a füst áttör az estén és a ködön. A kémények a fel-

függesztett társaskör fekete zászlója helyett is lengetik a permanens gyászlobogót. Időnként vörös szikra pattan ki a torkukból, mint a hektikás szájából a vér...